

Maria Kielar-Turska

Instytut Psychologii, Akademia Ignatianum w Krakowie

Jan Łazowski

Akademia Wychowania Fizycznego, Wrocław

Historia i dzień dzisiejszy czasopisma *Sztuka Leczenia*

The history and the present day of the journal *Art of Healing*

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono dwudziestoletnią historię czasopisma *Sztuka Leczenia*. Pokazano źródła i cele powołania tego czasopisma. Scharakteryzowano rodzaje rozważanych w artykułach zagadnień, zaznaczając wielodyscyplinarne podejście ich autorów. Podkreślono odzwierciedlanie w wypowiedziach autorów aktualnych problemów dotyczących pracy z pacjentem, osiągnięć medycyny, opieki nad chorym, pomocy fizjoterapeutycznej, psychologicznej, psychoterapii. Przedstawiono także problemy, z jakimi musiał sobie radzić zespół redagujący, aby czasopismo było obecne i dostępne. Analiza zawartości pozwala czytelnikowi poznać wieloaspektowe zajmowanie się dobrostanem fizycznym i psychicznym człowieka przez autorów reprezentujących różne dziedziny nauk medycznych, nauk o zdrowiu, społecznych i humanistycznych.

Słowa kluczowe: czasopismo, dobrostan, leczenie, opieka nad chorym, pomoc psychologiczna, profilaktyka, psychoterapia, promowanie zdrowia

ABSTRACT

The article presents a twenty-year period of history of the magazine *Art of Healing*. The sources and aims of the magazine were briefly shown within the paper. Main types of issues raised in the submitted articles have also been characterized with reference to the multidisciplinary approaches of their authors. Most current problems concerning work with the patient, medical achievements, caregiving, physiotherapeutic as well as psychological and psychotherapeutic support have been clearly stressed in the authors' statements. At the same time the article has shown all the inconveniences with which the editorial board had to struggle to make the magazine present and available. Analysis of the contents allows the reader to explore the multi-faceted points of view on the physical and mental well-being of man given by the authors representing various fields of medical sciences, health sciences, social sciences and humanities.

Adres do korespondencji: e-mail: maria.kielar-turska@uj.edu.pl

Key words: journal, well-being, therapy, caregiving, psychological support, prevention, psychotherapy, promotion of health

Wprowadzenie

O ile podręcznik zawiera zbiór podstawowych wiadomości z jakiejś dziedziny wiedzy, sprawdzonych i uznanych przez ekspertów oraz przedstawionych w sposób jasny i przejrzysty, a monografia stanowi opracowanie jednego zjawiska, tematu z wykorzystaniem aktualnie przyjętych koncepcji, to czasopismo jako publikacja ukazująca się okresowo prezentuje najnowsze ujęcia rozpatrywanych zagadnień oraz wyniki aktualnie prowadzonych badań. Czasopismo zatem odzwierciedla najlepiej najnowsze osiągnięcia, a także kierunki poszukiwań w danej dziedzinie wiedzy.

Jakie oczekiwania mieli i mają czytelnicy czasopisma *Sztuka Leczenia*, czego dotyczą nowości tu prezentowane? Aby odpowiedzieć na to pytanie, należałoby wyjaśnić znaczenie zawarte w wyrażeniu stanowiącym tytuł tego czasopisma. Wyrażenie *sztuka leczenia* jest wieloznaczne. Może kojarzyć się po pierwsze z leczeniem sztuką, psychoterapią sztuką, wspomaganiami rozwoju poprzez kontakt ze sztuką (Edwards 2004). Uważa się bowiem, że sztuka ma wpływ na psychiczny stan człowieka. Badania wykazują, że na przykład słuchanie muzyki zmienia generowane przez mózg fale beta i alfa, podnosząc uwagę, pobudzając, dając lepsze samopoczucie. Elaheh Mottahedian Tabrizi i in. (2012) wykazali istotne statystycznie różnice w stężeniu kortyzolu oraz poziomu glukozy we krwi u osób, które w czasie znieczulenia lędźwiowego słuchały bądź nie – muzyki. Okazało się, że muzyka powstrzymuje wzrost kortyzolu we krwi, a zatem poprawia hemodynamiczną kondycję pacjenta podczas znieczulenia lędźwiowego. Autorzy sugerują, że muzyka ze względu na takie swe charakterystyki jak: dostępność, przystępność, taniość i bezpieczeństwo, mogłaby być stosowana jako komplementarny sposób redukcji lęku i konsekwencji kortyzolu

podczas operacji u pacjentów ze znieczuleniem lędźwiowym.

Warto zaznaczyć, że wielu uczonych uważa korzyści wynikające z kontaktów ze sztuką dla procesu rozwoju, jego wspomaganie, leczenia, profilaktyki i promocji zdrowia. Stefan Szuman, lekarz i psycholog, pisał, że sztuka wszechstronnie rozwija i kształtuje człowieka (Szuman 1956). Jego zdaniem, dzieła sztuki pozwalają człowiekowi zrozumieć świat, a także samego siebie, przekazują bowiem podstawowe prawdy o świecie, a mianowicie: przezwyciężanie zła przez dobro, głupoty przez mądrość, podłości przez szlachetność, egoizmu przez to, co ponadindywidualne, przedawnionego przez to, co decyduje o postępie (Szuman 1965). Dzieła sztuki, oddziałując na człowieka, uszczęśliwiają go i przeobrażają. *Jeżeli człowiek swoją wiedzę o świecie zawdzięcza nauce i wielkim jej twórcom, to możliwość istotnego, pogłębionego, arcyłudzkiego doznawania i przeżywania rzeczywistości zawdzięcza sztuce i wielkim jej stworzycielom, czyli artystom* – pisał Szuman (1961). Podobne idee na temat roli sztuki w życiu człowieka wyrażał inny krakowski uczony, lekarz, Andrzej Szczeklik. Pisał, że kontakt ze sztuką przynosi satysfakcję, pozwala odkrywać siebie; sztuka wzbudza uczucie oczyszczenia (Szczeklik, 2000).

Wyrażenie *sztuka leczenia* można także rozumieć inaczej, uważając, że samo leczenie jest sztuką, jak czyni to Roman Tokarczyk (2011). Jego zdaniem, istotnym elementem sztuki diagnozy i terapii jest umiejętność nawiązywania kontaktu lekarza z pacjentem. Tokarczyk zaznacza, że diagnoza zależy bardziej od urządzeń technicznych, sztuka lekarska ujawnia się zaś w zastosowaniu ogromnych osiągnięć naukowych i technologicznych w terapii. Sztukę leczenia można uznać za jedną ze sztuk, bowiem spełnia, zdaniem Tokarczyka, wszystkie kryteria wyróżnione przez Władysława Tatarkiewicza (1978), takie jak:

1) wytwarzanie piękna, 2) odtwarzanie rzeczywistości, 3) nadawanie rzeczom kształtu, 4) stanowienie środka ekspresji, 5) wywoływanie przeżycia estetycznego, 6) powodowanie wstrząsu psychicznego. W toku dziejów leczenia włączane było do różnych rodzajów sztuk. I tak, w starożytności zaliczano leczenie do sztuk odtwórczych, bowiem służy odtwarzaniu zdrowia człowieka (Platon). Galen uważał leczenie za sztukę pospolitą, wymagającą wysiłku (*artes vulgares*), w odróżnieniu od sztuk wolnych (*artes liberales*). Leczenie umieścił Ciceron w grupie sztuk najmniejszych, a Plotyn widział je w grupie sztuk współdziałających z naturą. W następnych stuleciach wskazywano na związek leczenia z grupą sztuk mechanicznych (za: Tokarczyk 2011). Chociaż leczenie uznawano za sztukę, to akcentowano jej odtwórczy, mechaniczny charakter. Sztuka leczenia wymaga wiedzy, a także mistrzostwa w podejmowanych działaniach. Niekiedy wprawdzie mówi się o specjalnym talencie diagnostycznym lekarza, ale, jak podkreśla Tadeusz Kielanowski (1973), nie zastąpi on niezbędnej w leczeniu wiedzy.

Zwraca się także uwagę na to, że od lekarza oczekuje się czegoś więcej niż wiedzy i umiejętności. O takim lekarzu mówi się, że to lekarz humanista, który podchodzi do pacjenta jak do człowieka, który myśli, przeżywa, jest wrażliwy. Taki lekarz zna nie tylko medycynę, ale wykracza poza nią w kierunku humanistyki, sztuki. Tego typu lekarzem był niewątpliwie Julian Aleksandrowicz, inicjator edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia, propagujący ideę uczenia, jak żyć, by zachować zdrowie.

Wielowymiarowy znaczeniowo termin *sztuka leczenia* odnosi się również do sposobów opieki nad chorym, do wspomaganie osób w trudnych sytuacjach, związanego z ratowaniem życia. Obejmuje także cały zakres działań profilaktycznych.

Można założyć zatem, że czytelnik znajdzie w czasopiśmie *Sztuka Leczenia* rozważania dotyczące pracy lekarza, pielęgniarki, pracownika socjalnego, informacje o nowych rozwiązaniach dotyczących profilaktyki zdrowotnej, sposobów opieki nad chorym,

a także dane dotyczące miejsca i roli psychologa w procesie leczenia oraz rozważania humanistów, przedstawicieli nauk społecznych, nauk o zdrowiu na temat sytuacji chorego w procesie zdrowienia.

Celem niniejszego artykułu jest z jednej strony pokazanie długiej i dynamicznej historii czasopisma *Sztuka Leczenia* oraz całkiem sporego i ważnego treściowo dorobku, a z drugiej strony – zarysowanie tematycznego obszaru rozważań autorów publikowanych w czasopiśmie artykułów. Autorami artykułów byli przedstawiciele różnych dziedzin wiedzy, dla których człowiek, jego fizyczny i psychiczny dobrostan nie są obojętne, a więc: pielęgniarki, lekarze, fizjoterapeuci, pracownicy socjalni, psychologowie, filozofowie, prawnicy, socjologowie, informatycy, architekci. Realizacja drugiego z wymienionych celów pozwoli czytelnikowi odkryć jak pojemny treściowo i wielowymiarowy jest elegancki tytuł czasopisma *Sztuka Leczenia*.

Narodziny czasopisma *Sztuka Leczenia*

Czasopismo *Sztuka Leczenia* wychodzi od roku 1995. Zostało powołane w wyniku refleksji nad stanem medycyny, jej zaletami (rozwój technologiczny, korzystanie z odkryć biologii i innych nauk) i wadami (nieostrzeżenie cierpiącego człowieka, niezadowolone pacjentów i lekarzy). Czasopismo z założenia miało stanowić forum wymiany myśli osób reprezentujących różne dziedziny wiedzy, a także przedstawicieli medycyny tradycyjnej i współczesnej.

W powstaniu *Sztuki Leczenia* zasadniczą rolę odegrała redaktor tego czasopisma Marzanna Magdoń, z wykształcenia lekarz internista, kardiolog. Związana była z Wydziałem Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie uzyskała stopnie naukowe: doktora i doktora habilitowanego. To osoba o eksperymentującym, otwartym umyśle, wychodząca w swoich poznawczych poszukiwaniach poza tradycyjną medycynę, a także w kierunku innych dziedzin wiedzy, takich jak: filozofia, psychologia, literatura; zainteresowana filozofią

i medycyną wschodu. W 1991 roku założyła Międzynarodowy Klub Zen. W medytacji poszukiwała środka na zrównoważenie umysłu i jego wyciszenie. Kiedy na sobie odkryła leczącą wartość medytacji, zaczęła jej uczyć zarówno studentów, w tym studentów psychologii, jak i wszystkie zainteresowane osoby. Swoje doświadczenia związane z tą metodą przedstawiła w artykule *Jak zrównoważenie emocji i umysłu leczy ciało (Sztuka Leczenia 1995/2)*. Zdaniem Magdoń: *medytacja jest jedyną, intencjonalną, systematyczną działalnością ludzką, która dąży do tego, aby nie próbować dotrzeć w inne miejsce niż to, gdzie jesteśmy teraz*. Medytacja uczy, jak zostawić przeszłość i przyszłość i być w chwili obecnej. Takie działanie wymaga energii, wysiłku. W Klubie Zen odbywały się dyskusje, w których uczestniczyli profesorowie i studenci zajmujący się różnymi dziedzinami wiedzy. Z tych poszukiwań naukowo-pragmatycznych wyłoniła się idea stworzenia Towarzystwa Edukacji Psychosomatycznej, a następnie założenia czasopisma *Sztuka Leczenia*.

Stworzenie czasopisma było związane ze szczególnym traktowaniem przez Magdoń procesu leczenia. Nie porzucając medycznego rozumienia tego procesu jako przywracania równowagi (homeostazy) organizmu dotkniętego chorobą lub kalectwem, dostrzegała także filozoficzno-psychologiczny aspekt tego procesu. Zwracała uwagę na kontakt lekarza z pacjentem; sztuka leczenia była traktowana jako pewnego rodzaju umiejętność lekarza w pomaganiu człowiekowi poczuć się zdrowym, czy jak pisze Hans-Georg Gadamer (2011), w zapomnieniu, że jest chorym. Podobnie jak przywołany filozof, Magdoń zauważała odchodzenie w nauce, w tym zwłaszcza w medycynie, od holistycznych ujęć, co prowadzi do „gubienia” bezpowrotnie człowieka jako podmiotu i przedmiotu oddziaływań. Sztuka leczenia jest specyficzną umiejętnością, nie tylko lekarską, której produktem jest przywrócenie pacjenta do stanu równowagi, obejmując także umiejętności psychologiczne, komunikacyjne i inne. Nie dziwi zatem fakt, że na łamach czasopisma *Sztuka*

Leczenia ukazywały się artykuły podejmujące takie zagadnienia jak: przyczyny i skutki rozwijającej się medycyny niekonwencjonalnej, zdrowie w perspektywie myślenia ekologicznego, rozwój człowieka w koncepcjach filozofii Wschodu, relacja ciało–umysł jako podstawowy problem teoretyczny psychosomatyki, filozofia wobec śmierci, podejście egzystencjalne w psychoterapii, autonomia i godność osoby chorej.

Warto zwrócić uwagę na następujący fakt. Otóż w rozważaniach na temat wychodzenia z choroby czy powrotu do skrytego zdrowia, jak pisze Gadamer (2011), autorzy często używają terminu sztuka, aby zaznaczyć, że leczenie jest czymś więcej niż zastosowaniem leków i aparatury. Terminem *leczenie* obejmuje się różne zabiegi stosowane wobec człowieka, mające na celu przywrócenie jego równowagi fizycznej i psychicznej. W takim ujęciu leczenie odnosi się także do różnego rodzaju psychoterapii; łączenie oddziaływań medycznych i psychologicznych występuje nie tylko w leczeniu chorób psychicznych czy zaburzeń neurologicznych.

Pierwszy okres istnienia czasopisma – redaktor Marzanna Magdoń

W historii czasopisma *Sztuka Leczenia* można wyróżnić trzy okresy, związane z trzema redaktorami naczelnymi. Pierwszym redaktorem była jego założycielka Marzanna Magdoń, która prowadziła czasopismo do końca życia, do roku 2005. W tym okresie Radę Programową tworzyli przedstawiciele kilku dyscyplin naukowych, a mianowicie: medycyny (Henryk Gaertner, Kazimierz Imieliński, Jan Łazowski), filozofii (Józef Misiek, Elżbieta Paczkowska-Łagowska, Jan Skoczyński, Beata Szymańska-Aleksandrowicz), psychologii (Maria Kielar-Turska, Andrzej Mirski), językoznawstwa (Jolanta Antas, Elżbieta Tabakowska). W kolejnych rocznikach następowały zmiany; uzupełniano skład Rady Programowej o nowe osoby, ale z tych samych co poprzednio dyscyplin naukowych. W pierwszym okresie czasopismo miało postać kwartalnika; ukazało się 39 numerów.

Cztery zeszyty miały charakter tematyczny i poświęcone były rozważaniom na temat związków filozofii i medycyny. W numerach tych zebrano artykuły poświęcone następującym zagadnieniom: *Autokreacja w medycynie – pomiędzy wolnością a koniecznością* (1999/4); *Niepokoje człowieka końca wieku w aspekcie bioetyki* (2001/1); *Granice medycyny – granice człowieczeństwa* (2002/1); *O naturze ludzkiej w perspektywie filozofii medycyny* (2004/1).

Numer zatytułowany *Autokreacja w medycynie – pomiędzy wolnością a koniecznością* poświęcono problemom bioetyki i filozofii medycyny. Zaprezentowano w nim wypowiedzi filozofów, bioetyków, kulturoznawców i religioznawców na temat relacji między wolnością a koniecznością na przykładzie takich zagadnień jak: tożsamość, autonomia, wolność, samotność, starość, cierpienie, śmierć. Autorzy zastanawiali się, jaki jest margines swobody człowieka w kierowaniu własnymi działaniami, jeśli działania są po części sterowane genetycznie, a po części uwarunkowane przez warunki środowiskowe sprzyjające ekspresji genów. Uważa się zatem, że wolność jest złudzeniem koniecznym. Przedstawiono zagadnienie odkrywania tożsamości nie tylko w kategoriach ról społecznych, ale przez chorobę i cierpienie. Wielu autorów podejmowało temat cierpienia i poszukiwania jego sensu. Przywołano także myśl Arthura Schopenhauera (1998), że sposobem na uwolnienie się od cierpienia jest sztuka. Innym rozważanym tematem była śmierć i jej doświadczanie na podstawie obserwacji śmierci innych osób, co umożliwia samopoznanie, nadaje głębię życiu, może być zachętą do twórczości.

Niepokoje człowieka końca wieku w aspekcie bioetyki były rozpatrywane przez filozofów, bioetyków, a także przez architekta. Autorzy pokazali niepokoje związane z rozwojem współczesnej cywilizacji, które mają swe źródło w pojmowaniu wartości i jakości życia. Wiele uwagi poświęcono problemom etycznym, a mianowicie moralnym aspektom przeszczepów, klonowania, genetyzacji medycyny. Poruszano problemy ważne dla współczesnego człowieka, takie jak: samorealizacja,

światopogląd, wola, samotność, dezinformacja, zbieżność harmonii przestrzeni i poczucia komfortu, cierpienie, choroba, śmierć.

W numerze zatytułowanym *Granice medycyny – granice człowieczeństwa* zwrócono uwagę na potrzebę humanizacji medycyny, bowiem jak stwierdza Luc Ferry (1998), nigdy wcześniej postęp cywilizacji nie budził tak zasadniczych wątpliwości natury moralnej i metafizycznej, jak to ma miejsce w dzisiejszych czasach. Możliwości medycyny są obecnie niezwykle; postęp medycyny z jednej strony fascynuje i pociąga (prowadzi do zwalczania chorób), a z drugiej wzbudza duże kontrowersje i wątpliwości natury etycznej (doskonale nie ludzkości: klonowanie, eugenika, eutanazja). W tym kontekście wskazywano problemy moralne związane z badaniami nad komórkami macierzystymi, problemy dawców i biorców (tyrania daru) organów. Analizowano obszar ingerencji w życie człowieka, wskazując na brak ograniczeń wieku życia i technologicznych, a jednocześnie stawiając pytanie o naruszenie tożsamości jednostki.

Numer zatytułowany *O naturze ludzkiej w perspektywie filozofii medycyny* pokazuje problemy, przed którymi staje współczesny lekarz. Posiada on wiedzę o zdrowiu i chorobie, a także bierze na siebie odpowiedzialność etyczną w służbie życia i zdrowia człowieka. Ten obowiązek wymaga etycznej formacji, świadomości specyficznego typu odpowiedzialności zawodowej za podstawową wartość, jaką jest życie. Współczesna medycyna postawiła lekarza wobec wielu problemów etycznych, nieznanych wcześniej. Problemami tymi zajmuje się pręźnie rozwijająca się dziedzina wiedzy – bioetyka. Zwrócono także uwagę, że lekarz stoi w obliczu ludzkiego cierpienia i powinien uszanować autonomię pacjenta i zająć odpowiednie stanowisko wobec pojawiających się dylematów moralnych. Autorzy, prezentując różne stanowiska i stawiając pytania, ukazywali problemy, które mogą naruszać *ethos* lekarski. Zwrócono uwagę na zaznaczającą się dezintegrację systemów etycznych, związaną z pluralizacją poglądów, oraz rozszerzające się pole problemów etycznych w wyniku rozwoju

nauki i zmian cywilizacyjnych. Znalazły się tu także rozważania o naturze ludzkiej: o tożsamości, o zmaganiu się z sobą i innymi w obliczu własnej śmiertelności i cierpienia.

Ponadto w roku 2002 ukazał się numer 4 pod redakcją Zdzisława Ryna zatytułowany *Medycyna tradycyjna w Ameryce*, zawierający teksty referatów wygłoszonych na 50. Międzynarodowym Kongresie Amerykanistów, jaki odbył się w Warszawie w dniach 10–14 lipca 2000 roku. Są to teksty z sympozjum organizowanego przez Z. Ryna i Teresę Duran z Universidad Católica de Temuco z Chile. Przedstawiają one osiągnięcia medycyny tradycyjnej uprawianej od wieków w różnych grupach etnicznych Indian Ameryki Łacińskiej oraz przybliżają tajniki ludowej mądrości gromadzonej i przekazywanej z pokolenia na pokolenie. Zdaniem Ryna, materiały te miały pozwolić na zetknięcie się myślenia, które można nazwać magicznym, z myśleniem racjonalnym, prezentowanym przez medycynę XXI wieku i skłonić do zastanowienia się, jak spożytkować medycynę tradycyjną i mądrość ludowych uzdrowicieli w poprawie współczesnej opieki zdrowotnej.

Ostatni zeszyt przygotowany pod redakcją M. Magdoń był poświęcony filozofii Alberta Schweitzera. Asumptem do wydania tego okolicznościowego zeszytu były dwa jubileusze: 30-lecie Polskiego Towarzystwa Schweitzerowskiego (PTS) oraz 10-lecie Towarzystwa Edukacji Psychosomatycznej (TEP). Warto dodać, że oba stowarzyszenia współdziałały i wzajemnie się wspierały. Niemalże zasługi w tym zakresie ma prof. dr hab. Henryk Gaertner, długoletni prezes PTS. W artykułach przedstawiono życie i działalność Alberta Schweitzera, uzupełniając opis kalendarium. Na uwagę zasługuje artykuł opracowany przez córkę Schweitzera Rene Schweitzer-Miller, w którym wspomina ona swoją pracę w laboratorium szpitala w Lambarene, oraz tekst pióra Waltera Munza, w którym opisuje dzieje kolejnych szpitali schweitzerowskich. O działalności polskich lekarzy w szpitalu Schweitzera wspomina Halina Petrykowska. Z kolei Gerhard Fischer przedstawia etyczne poglądy

Schweitzera, dla których kluczowa była „cześć dla życia”.

W wielu (16) numerach czasopisma zamieszczano na stronie zatytułowanej „Od redakcji” stwierdzenia wybrane z poszczególnych artykułów publikowanych w danym numerze. Zabieg ten miał prawdopodobnie wzbudzić zainteresowanie czytelników, dziś zaś cytaty te dobrze służą charakterystyce linii pisma. Dla przykładu przywołujemy niektóre z nich: *Wielu naszych pacjentów jest chorych bardziej z przyczyn psychicznych niż fizycznych. Lekarz musi przede wszystkim akceptować psychiczną prawdziwość cierpienia pacjenta oraz rozumieć jego potrzeby* (Boris Luban-Plozza, Ascona, Szwajcaria, 1998, nr 2); *Człowiek przyszłości będzie przede wszystkim istotą mózgową... Byłoby nierozsądne uważać, że funkcja świadomości jest kresem w ewolucji ludzkiego mózgu. Nie można też wykluczyć, że niektóre fenomeny uważane dzisiaj za objawy psychopatologiczne – myślę tu np. o zdolnościach telepatycznych, stanach zmienionej świadomości czy mało poznanej dziedzinie parapsychologii – mogą się okazać zwiastunami nowych, nadzwyczajnych możliwości ludzkiego mózgu* (Zdzisław Jan Ryn, 1999, nr 3); *Potrzebne są badania, których wyniki potrafiłyby przekonać sceptycznie nastawionych lekarzy (jak również zorientowanych ekonomicznie decydentów, a także Kasy Chorych), że leczenie wzbogaczone o element psychoterapeutyczny jest tańsze i przynosi lepsze rezultaty niż biologicznie ukierunkowana medycyna, lekceważąca znaczenie kontaktu i środków psychologicznych w terapii* (Marek Motyka, 1999, nr 3); *Pacjenci [...] oczekują ode mnie nie tylko leków, ale porad na życie [...] Osobiście niezbędna jest mi znajomość kierunku, w którym zmierza świat, w którym zmierza Polska, w którym zmierza medycyna* (Marzanna Magdoń, 2000, nr 1); *W wielu ważnych zawodowych kontaktach medycznych nie chodzi do wzajemnego zrozumienia, następują kolizje emocji, konflikty i niezadowolenie bardziej lub mniej ukryte* (Jan Łazowski, 2001, nr 3).

W pierwszym okresie czasopismo finansowane było przede wszystkim przez sponsorów, o których umiała zabiegać jego

założycielka, Marzanna Magdoń. Niebagatelne znaczenie miały jej kontakty jako lekarza z osobami z różnych instytucji i towarzystw.

Drugi okres istnienia czasopisma – redaktor Dorota Kubacka-Jasiecka

Drugi okres wydawania czasopisma *Sztuka Leczenia* związany był z redaktorem Dorotą Kubacką-Jasiecką i obejmował lata od 2005 (numer 3–4) do 2011 (numer 1–2). Zmiana redaktora naczelnego była związana ze śmiercią założycielki czasopisma i pierwszego redaktora, Marzanny Magdoń (9 czerwca 2006).

W tym okresie redakcja była związana z Instytutem Psychologii Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Instytutem Psychosomatycznym w Warszawie. Na walnym zebraniu Towarzystwa Edukacji Psychosomatycznej w czerwcu 2006 roku została wybrana Rada Redakcyjna czasopisma w składzie: Dorota Kubacka-Jasiecka (redaktor naczelny), Bogdan Wasilewski (zastępca), sekretarze naukowe: Piotr Słowik, Piotr Pasowicz, oraz członkowie: Maria Kielar-Turska, Jan Łazowski, Helena Wrona-Polańska, Małgorzata Wysocka-Plechczyk. Od roku 2010 drugim zastępcą redaktora naczelnego został Marek Motyka.

Ustalono także zasady wydawania czasopisma: finansowanie przez TEP oraz Fundację Tisłowiczów, a wydawanie przez Instytut Psychosomatyczny w Warszawie, kierowany przez Bogdana Wasilewskiego.

W pierwszym zeszycie wydanym przez nową redakcję zaznaczono, że czasopismo będzie kontynuowane i nadal będą organizowane Sympozja Somatoterapii i Edukacji Psychosomatycznej. W tym okresie czasopismo obok wersji papierowej zaczęło być wydawane w wersji elektronicznej; posiadało własny portal finansowany przez Instytut Psychosomatyczny w Warszawie.

Zeszyt nr 3–4 z roku 2006 miał charakter wspomnieniowy i był poświęcony Marzannie Magdoń, założycielce czasopisma. Zebrano w nim wypowiedzi osób wspominających Marzannę Magdoń i jej dzieło, a mianowicie: Beaty Tobiasz-Adamczyk (UJ Collegium

Medicum), Henryka Gaertnera, Jolanty Antas, Ewy Białek, Jana Łazowskiego (nowego prezesa TEP), Piotra Słowika, Piotra Pasowicza (sekretarzy naukowych redakcji) oraz artykuły przedstawione na kolejnym 16. Europejskim Sympozjum Somatoterapii i Edukacji Psychosomatycznej, jakie miało miejsce 7 grudnia 2006 roku. Swoje prace dedykowali inicjatorce badań z zakresu psychosomatyki: H. Romanowska-Łakomy, D. Kubacka-Jasiecka, H. Wrona-Polańska, A. Nasiłowska-Barud, B. Wasilewski, J. Kocur. Osoby te uczestniczyły wielokrotnie w sympoziach organizowanych przez M. Magdoń, współtworząc forum dyskusyjne wokół zagadnień z zakresu somatoterapii i edukacji psychosomatycznej. Ten ważny dla czasopisma numer otwiera fotografia Marzanny Magdoń, która patrzy uważna i skupiona na otoczenie, pełna energii i gotowa do zareagowania na to, co niesie świat.

W drugim okresie istnienia czasopisma wydano 12 podwójnych zeszytów, w tym 3 zeszyty tematyczne, a mianowicie:

- *Zaburzenia rozwoju i jego wspomaganie*, pod redakcją Marii Kielar-Turskiej (2007, numer 1–2),
- *Perspektywy psychosomatyki i roli psychologa w oddziałach chorych somatycznie*, pod redakcją Doroty Kubackiej-Jasieckiej (2010, numer 1–2),
- *Muzykoterapia*, pod redakcją Ewy Klimas-Kuchtowej (2010, numer 3–4).

W numerze zatytułowanym *Zaburzenia rozwoju i jego wspomaganie* zamieszczono artykuły ukazujące zmiany w zakresie ujmowania zaburzeń rozwoju, sposobów ich opisywania i wyjaśniania, a także dróg wspomaganie rozwoju. Zaznaczono, że dla wyjaśnienia zaburzeń rozwoju niezbędne jest zrozumienie samej istoty rozwoju jako procesu dynamicznego, trwającego przez całe życie. Opisano zaburzenia integracji sensorycznej (*sensory integration disorder*), specyficzne zaburzenia rozwoju mowy (*specific language impairment*), autyzm dziecięcy, zwracając uwagę na trudności związane z ich diagnozowaniem. Podjęto problemy rodzin z dziećmi o zaburzonym rozwoju, których rodzice przeżywają śmierć

wyobrażeń o dziecku w normie rozwojowej; pokazano, z jakimi problemami muszą zmierzyć się rodzice dziecka o zaburzonym rozwoju. Przedstawiono także zaburzenia rozwoju w okresie dorosłości, a mianowicie problemy z komunikowaniem się, specyficzne dla osób w wieku senioralnym. Pokazano również programy stymulujące rozwój dzieci w normie rozwojowej przeznaczone dla dzieci w wieku przedszkolnym.

Numer zatytułowany *Perspektywy psychosomatyki i roli psychologa w oddziałach chorých somatycznie* otwiera artykuł Prezesa Towarzystwa Edukacji Psychosomatycznej, Jana Łazowskiego, w którym autor podejmuje próbę powiązania zagadnień psychosomatyki z szybko rozwijającą się biologią i psychologią ewolucyjną. Postuluje uwzględnienie ewolucyjnej perspektywy w leczeniu chorób cywilizacyjnych, będących obecnie najczęstszymi przyczynami zgonów. W numerze znalazły się artykuły dotyczące roli społeczno-kulturowych i historycznych zmian w rozumieniu znaczenia kategorii zdrowia i choroby. Wskazano, że potoczne koncepcje zdrowia bliskie są holistycznemu podejściu naukowemu, choć nie są z nim tożsame. Omówiono psychologiczne aspekty komunikowania się lekarza z pacjentem zaznaczając, że umiejętności ta stanowi podstawę rozpoznania i leczenia choroby, jest także (zwłaszcza w przypadku schorzeń o charakterze przewlekłym i terminalnym) zasadniczą formą terapii. Okazję do przemyśleń na temat negatywnych ocen człowieka starego w różnych kulturach stanowi artykuł pokazujący obyczaje i postawy w odniesieniu do starości w kulturze Azji. W numerze tym znalazł się także tekst zachęcający do refleksji nad formą ujmowania rzeczywistości w sztuce jako środkiem psychohygienicznym na radzenie sobie z bolączkami naszych czasów.

Omawiany numer zawiera także sprawozdanie z XVIII Sympozjum Somatoterapii i Edukacji Psychosomatycznej, jakie miało miejsce w dniach 22–23.10.2009 roku w Auditorium Maximum. Materiał ten stanowi podstawę i zachętę do przemyśleń nad historią działalności TEP oraz jej naukową i społeczną wartością.

Autorzy artykułów zebranych w numerze tematycznym *Muzykoterapia* podejmowali zagadnienia dotyczące relacji między muzyką a zdrowiem. Wskazano na różne funkcje muzyki, a mianowicie: ekspresywną, służącą wyrażaniu przeżyć przez kompozytora/wykonawcę; impresywną, polegającą na wplataniu się muzyki w życie innych ludzi, pozwalającą na przeżywanie głęboko satysfakcjonujących doznań; terapeutyczną, stanowiącą drogę do zdrowia rozumianego jako zdolność organizmu do wszechstronnego rozwoju, a także profilaktyczną, promującą zdrowie. Muzyka wpływa na różne sfery człowieka: neurologiczną, immunologiczną, hormonalną, emocjonalną, poznawczą i duchową; stymuluje wsparcie społeczne. Pokazano rolę muzyki w przetrwaniu sytuacji granicznych na przykładzie więźniów obozów koncentracyjnych. Przedstawiono przykłady terapii muzyką i dźwiękami w odniesieniu do dzieci (heidelberski model terapii) oraz dorosłych (muzykoterapia Paula Nordorffa i Cliva Robbinsa dla osób w różnym wieku). Zwrócono uwagę na rolę preferencji muzycznych w doborze muzyki na sesje terapeutyczne.

Ponadto ukazały się dwa zeszyty zawierające streszczenia referatów z międzynarodowych konferencji. W numerze 3–4 z 2009 roku znalazły się abstrakty z konferencji *Functional disorders. Comprehensive treatment and prevention*, organizowanej przez Polish Medical Association w Warszawie w dniach 5–7 lipca 2009 roku. Numer 1–2 z 2011 roku zawiera zaś materiały z International Conference of Polish Medical Association, jaka miała miejsce w Warszawie w dniach 22–23 stycznia 2011 roku. Konferencja dotyczyła psychosomatycznych aspektów terapii i wyzdrowienia (*Psychosomatic aspects of therapy and recovery*).

Trzeci okres istnienia czasopisma – redaktor Bogdan Wasilewski

W roku 2011 zaznaczył się kryzys finansowy czasopisma związany z jednej strony z brakiem dochodów uzyskiwanych dotychczas z organizowanych sympozjów oraz wycofa-

niem się sponsorów. Redaktor naczelna D. Kubacka-Jasiecka zabiegała o wsparcie ze strony Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednakże Towarzystwo Edukacji Psychosomatycznej nie było wówczas gotowe do podjęcia decyzji o przekazaniu czasopisma na rzecz uczelni. W tej sytuacji dotychczasowa redaktor naczelna, D. Kubacka-Jasiecka, złożyła rezygnację z pełnionej funkcji na ręce prezesa TEP, J. Łazowskiego.

Za zgodą większości członków zarządu TEP wydawanie czasopisma przejął dotychczasowy zastępca redaktor naczelnej i współwydawca czasopisma Bogdan Wasilewski, który jednocześnie wyraził gotowość ponoszenia kosztów wydawania czasopisma. W liście do czytelników zaznaczył, że czasopismo nadal będzie miało charakter ogólnopolski, że redakcja zadba o zachowanie reprezentacji wszystkich regionów naszego kraju znaczących dla postępu medycyny i nauk z nią związanych oraz że czasopismo będzie kontynuowało ideę humanizacji medycyny, podjętą przed laty przez Marzannę Magdoń, założycielkę czasopisma.

W trzecim okresie istnienia czasopisma w skład Kolegium Redakcyjnego wchodziły następujące osoby: Bogdan Wasilewski (redaktor naczelny), Anna Ratajska (sekretarz naukowy), Monika Smolarek (sekretarz redakcji) oraz członkowie: Jan Łazowski, Wojciech Gruszczyński, Maria Kielar-Turska, Marek Kosewski, Bogusław Stelcer, Helena Wrona-Polańska, a od roku 2012 – Marek Motyka.

W trzecim okresie wydano 9 podwójnych numerów czasopisma. Dwa z nich miały charakter tematyczny, a mianowicie:

- *Wspomaganie rozwoju dzieci ze spektrum autyzmu*, pod redakcją M. Kielar-Turskiej i A. Rybki (2012, numer 3–4),
- *Eutanazja dzieci – ochrona cierpiących czy koszmar XXI wieku*, pod redakcją H. Romankowskiej-Łakomy (2015, numer 1–2).

Numer zatytułowany *Wspomaganie rozwoju dzieci ze spektrum autyzmu* zawierał artykuły prezentujące różnorodne doświadczenia z pracy edukacyjno-terapeutycznej z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

W ostatnich latach odnotowuje się wzrost częstości rozpoznawania autyzmu. Rośnie zatem liczba osób oczekujących specjalistycznej pomocy we wspieraniu ich rozwoju. Niezbędna jest rzetelna wiedza pozwalająca planować i realizować pracę terapeutyczną. Artykuły przynoszą przegląd stanowisk naukowych, stosowanych metod badania oraz sposobów pracy z dziećmi ze spektrum autyzmu. Zwrócono uwagę na ogromne zróżnicowanie indywidualne osób z tej grupy, co powoduje, że dla pracy z takimi dziećmi nie ma ustalonych algorytmów; właściwe zatem jest wskazanie różnorodnych ścieżek, którymi można podążać. Autorami prezentowanych tekstów są nie tylko teoretycy, ale przede wszystkim praktycy, pracujący na co dzień z dziećmi i młodzieżą ze spektrum autyzmu.

W numerze zatytułowanym *Eutanazja dzieci – ochrona cierpiących czy koszmar XXI wieku* zgromadzono teksty dotyczące szeroko diskutowanego współcześnie problemu eutanazji, w tym eutanazji dzieci. Bodźcem do opracowania tego numeru było przegłosowanie przez Belgów w dniu 13.02.2014 r. poprawki do ustawy eutanatycznej – o eutanazji dzieci chronicznie chorych bez granicy wieku. Zebrano wypowiedzi psychologów, lekarzy, prawników, filozofów i teologów na ten nieobojętny moralnie temat. Dzięki temu czytelnik ma możliwość zapoznania się z różnymi podejściami do zjawiska eutanazji dzieci i skonfrontować z nimi stanowisko własne.

Ponadto numer 1–2/2014 roku zawiera streszczenia referatów wygłoszonych na XXI Konferencji Naukowej Sekcji Medycyny Psychosomatycznej Polskiego Towarzystwa Lekarskiego *Konteksty psychosomatyki*, Lublin 10–12.04.2014 r. Konferencja służyła pokazaniu różnych obszarów, w których obecne są założenia psychosomatyki, zwróceniu uwagi na wieloprzyczynowość objawów psychosomatycznych i potrzebę interdyscyplinarności podejścia.

Czwarty okres istnienia czasopisma – redaktor Marek Motyka

W roku 2016 Bogdan Wasilewski złożył rezygnację z funkcji redaktora naczelnego i wydawcy czasopisma. Jednocześnie dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum, prof. dr hab. Tomasz Brzostek, zaproponował przejęcie czasopisma. Zarząd TEP zdecydował o przyjęciu tej propozycji. Redakcję Dziekan powierzył Markowi Motyce, od początku związanemu z TEP i czasopismem. Został powołany zespół redakcyjny w składzie: Joanna Bonior, Teresa Gabryś, Beata Jakubczyk – sekretarz redakcji, oraz Rada Redakcyjna, w której skład weszli dotychczasowi jej członkowie i nowo dokooptowani.

Zaistniała sytuacja stwarza nadzieję na dalsze dobre funkcjonowanie czasopisma i kontynuowanie idei zainicjowanych przez założycielkę Marzannę Magdoń. Czasopismo powraca zatem do miejsca, gdzie narodziła się idea jego powołania: do Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Powiązanie czasopisma z Wydziałem Nauk o Zdrowiu szczęśliwie umożliwia prezentowanie na jego łamach rozważań na temat zapewnienia dobrostanu choremu poprzez opiekę, profilaktykę, promocję zdrowia, leczenie i różnego rodzaju terapie.

Na stronie czasopisma czytamy: *Czasopismo Sztuka Leczenia powstało z myślą poszerzenia paradygmatu redukcjonistycznego, prowadzącego funkcjonowanie człowieka wyłącznie do płaszczyzny biologicznej, o pozostałe wymiary ludzkiego funkcjonowania, jakimi są wymiary psychiczny, społeczny i duchowy. Od momentu swego powstania w sposób szczególny akcentowało psychosomatyczny związek pomiędzy ciałem i umysłem, z czego wynikają bezpośrednie konsekwencje dla promocji zdrowia i terapii oraz szeroko rozumianej opieki medycznej. Obecna redakcja zamierza kontynuować dotychczasową linię programową czasopisma, rozwijając jednocześnie jego interdyscyplinarny charakter i reprezentowany w nim wyraźny nurt humanistyczny.*

Na stronie internetowej czasopisma dostępna jest zawartość poszczególnych numerów *Sztuki Leczenia* od roku 2003.

Podsumowanie

W ciągu 20 lat wydawania czasopisma *Sztuka Leczenia* ukazało się 60 zeszytów, w tym 24 o podwójnej numeracji. Trzy zeszyty zawierały streszczenia z konferencji ogólnopolskich lub międzynarodowych. 10 zeszytów miało charakter tematyczny; były poświęcone omówieniu wybranych zagadnień – ważnych w obszarze psychosomatyki, zaburzeń rozwoju i terapii. Autorzy artykułów publikowanych na łamach czasopisma byli pracownikami instytutów naukowych: medycyny, psychologii, filozofii, religioznawstwa, prawa, teologii z całego kraju, a także ośrodków praktyki medycznej i psychologicznej, takich jak poradnie, przychodnie, szpitale, szkoły. Wśród artykułów znajdują się również prace autorów zagranicznych: z Belgii, Francji, Grecji, Indii, Japonii, Niemiec, Słowacji, Szwajcarii, Ukrainy i Włoch. W sumie ukazało się 40 artykułów autorów zagranicznych.

Czasopismo posiada Index Copernicus w wysokości 4,65. W punktacji MNiSW ma obecnie 4 punkty.

Na zakończenie opisu historii tego niezwykłego czasopisma, jakim jest *Sztuka Leczenia*, powróćmy do książki hermeneutyka Hansa Georga Gadamera pod znamienym tytułem *O skrytości zdrowia* (2011). Autor zauważa, że od niepamiętnych czasów sztuka lekarska, wraz z towarzyszącym jej uznaniem, ma szczególne znaczenie, co nadaje lekarzowi, jego wiedzy i umiejętnościom specjalne wyróżnienie, zwłaszcza wtedy gdy pojawia się zagrożenie życia. Jednocześnie zaznacza, że nie wiadomo, na ile efekt wyleczenia można zawdzięczać umiejętności terapii lekarza, a na ile pomogła tu sobie sama natura. Filozof pokazuje, że na przestrzeni wieków człowiek wiele zyskał – nabył specjalistycznych umiejętności analitycznego określania zagadnień, w tym także zdrowia. Jednocześnie zwraca uwagę na niebezpieczeństwo samozniszczenia,

wypływające bezpośrednio z perfekcjonizacji nowoczesnych instytucji badawczych. Człowiek utracił bowiem umiejętność holistycznego ujmowania problemów. W esejach składających się na książkę *O skrytości zdrowia* autor pokazuje, jak wraz z biegiem czasu utraciliśmy pewne umiejętności, a jednocześnie nabyliśmy inne kompetencje, co doprowadza nas nieraz do zguby, a innym razem prowadzi ku nieznanemu. Warto zauważyć, że temat ten był dostrzegany i podejmowany na łamach czasopisma *Sztuka Leczenia* przez wielu autorów. Poszukiwano różnych dróg zrównoważenia opisanych powyżej rozbieżności między osiągnięciami współczesnych nauk o człowieku a możliwościami wykorzystania tych osiągnięć w zapewnieniu dobrostanu fizycznego i psychicznego, znajdując je m.in. w filozofii Wschodu czy propozycjach medycyny niekonwencjonalnej.

Czasopismo *Sztuka Leczenia* wyróżniało się propagowaniem interdyscyplinarnego podejścia do problematyki zdrowia. Na jego łamach przedstawiali swoje przemyślenia i wyniki badań przedstawiciele nauk medycznych, społecznych, humanistycznych i technicznych. Otwartość, cechująca czasopismo, dobrze wpisuje się w aktualny kierunek poszukiwań w nauce. Obok czasopism prezentujących ekspercką wiedzę dziedzinową bardzo potrzebne są takie, które służą wypracowywaniu holistycznego ujmowania człowieka.

Bibliografia

- Ferry L. (1998). *Człowiek – Bóg, czyli o sensie życia*. Warszawa.
- Gadamer H.G. (2011). *O skrytości zdrowia*, tłum. Andrzej Przyłębski. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.
- Edwards D. (2004). *Art therapy*. London: Sage Publications.
- Mottahedian Tabrizi E., Sahraei H., Movahhedi Rad S., Hajizadeh E., Lak M. (2012), The effect of music on the level of cortisol, blood glucose and physiological variables in patients undergoing spinal anesthesia. *EXCLI Journal*, 11, 556–565.
- Kielanowski T. (1973). *Propedeutyka medycyny*. Warszawa: PZWL.
- Magdoń M. (1995). Jak zrównoważenie emocji i umysłu leczy ciało. *Sztuka Leczenia*, 2, 47–55.
- Szczeklik A. (2002). *Katharsis. O uzdrowicielskiej mocy natury i sztuki*. Kraków: Znak.
- Szuman S. (1956). Sztuka wzbogaca i pogłębia człowieka. *Głos Nauczycielski*, nr 10 i nr 11.
- Szuman S. (1965). O doniosłej roli sztuki w wychowaniu dorosłych. K. Wojciechowski (red.), *Pedagogika dorosłych*, wyd. 2, 422–460. Warszawa: PZWS.
- Szuman S. (1961). Przeobrażające działanie sztuki. *Oświata Dorosłych*, nr 3, 129–137.
- Tatarkiewicz W. (1978). *Parerga*. Warszawa: PWN.
- Tokarczyk R. (2011). *Medycyna a normy. Sztuka leczenia wśród innych rodzajów sztuk*. Warszawa: Wolters Kluwer.